

HVA KINA VIL

Vakkert dikt av Mao

*Hvert år blåser høstvinden kraftfullt,
Helt ulikt vårens skjønnhet.
Og likevel overgår den vårens skjønnhet.
Se den endeløse kalde himmel og vannet som fryser.*

Som tok livet av flere av sine egne enn noen annen leder i historien.

I dagens bilde fremstår Kina som den eneste potensielle utfordreren til USA. Hva vil Kina? Hva vil dagens ledere i Kina? Og hva kan fremtidige ledere i Kina tenkes å ville?

I. HVEM VAR MAO?

I mai 1945 ble Winston S. Churchill tiljublet av britene.
I juli samme år tapte han valget.
Synd det ikke var valg i Kina i desember 1949.

Mao i alle kanaler – eller i hvert fall på alle pengesedler.
Og som ”helgen” hengende i mange biler.

Det store spranget fremover (1959-1961) førte til matmangel og
hungersnød. Det kostet mellom 25 og 30 millioner kinesere livet.
Kulturrevolusjonen (1966-1976), og grusomheter mot nye millioner
av eget folk.

Maos popularitet har økt de senere år.
Mao Anying falt i Korea i 1950 før fylte tredve år.
Og Mao stoppet amerikanerne ved den 38. breddgraden.

Sovjetiske eksperter ut av Kina i 1960.
President Nixon til Kina i 1972.
Den globale balansen tipper i Sovjetunionens disfavør.

II. KORT TILBAKEBLIKK

I 1662 bestemte keiseren at Kina skulle stenges for handel med utlandet.

Handel en høflighetssak, ikke for økonomisk fremgang.

Forbudt for utlendinger å kjøpe bøker på kinesisk og å lære seg språket.

Opiumskrigen

I 1793 sender Storbritannia ut en ekspedisjon.

Vil Kina handle mer?

"Vi tillegger ikke det folk i fremmede land produserer noen som helst verdi."

Britene betalte med opium til Kina.

Opiumskrigen (1840-42) endte med full seier for britene.

Eksterritorialrett, dvs. at utlendinger skulle dømmes etter hjemlandets rett. Utenlandske krigsskip kunne trafikkere Kinas elver.

Meget ydmykende og nedverdiggende.

"Hundre års ydmykelse" begynte.

Vitenskap, men ikke vekst

Kineserne lå milevis foran på så mange områder.
Krudd, trillebår, papir, porselen, spinnemaskin.

Fra oppfinnelse til innovasjon, ikke så flinke. To forhold lå bak:

- Kontroll og reguleringer fremfor marked og eiendomsrett.
- Og samfunnets verdinormer i det store.

I Kina har staten alltid vært overordnet individet.
De som styrer er ikke ansvarlige overfor dem de styrer.
Men overfor generelle prinsipper – te seg skikkelig.

III. STABILITET FREMFOR ALT

Deng Xiaoping redefinerte målet for Kina;
fra klassekamp til økonomisk vekst.

Strategi: "Åpne opp og reformere" – tok over i desember 1978.
En teknokratisk elite måtte utdannes, og egnede institusjoner
utvikles underveis.

Forbedringer uten tapere.
Pragmatisk tilnærming preget av prøving-og-feiling.
Spiller ingen rolle hvilken farge katta har bare den fanger mus.

Etablering av fire SEZ (Special Economic Zones).

Deretter, 14 byer langs kysten, friere økonomisk status.

Større anledning til økonomisk samkvem med bedrifter i andre land.
"Noen må bli rike først". Økende forskjeller kalkulert inn i planene fra starten av.

En pragmatisk tilnærming preget av prøving-og-feiling.
"Seeking truth from facts", sa Deng.

"Houshold responsibility system" på landet.
Private foretak i byene vokser.
Kina vokste ut av planøkonomien.

Men hensynet til stabilitet hele tiden overordnet alt annet.

En gammel kinesisk formulering: *Nei luan, wai huan*, om det er uroligheter og opptøyer innenlands, kommer barbarene utenfra og tar over.

Studentdemonstrasjoner 1989

- Demokrati
- Korrupsjon
- Inflasjon

En million mennesker på Den himmelske freds plass.
Fare for borgerkrig og Deng setter foten ned.
Slo ned et gryende opprør, rått og brutalt.
Deng har i ettertid blitt kraftig fordømt for det.
Mer i Vesten enn i Kina.

**Klart for alle hvor grensen gikk for hva
myndighetene ville tillate av meningsytringer.**

IV. FRED MED ANDRE LAND

Fred med USA som forutsetning for økonomisk fremgang.

1979: diplomatiske forbindelser med USA.

Deng besøker Amerika etter invitasjon av president Jimmy Carter.

I forholdet til USA la Kina seg på en stikk motsatt linje av den Sovjetunionen valgte → Kina tar del i den markedsbaserte globale økonomien med USA i sentrum.

Forsvarsutgiftene i Kina ned fra seks prosent per år fra 1950 til 1980, til i underkant av to prosent per år fra 1980 til 2000.

Kinas utenrikspolitiske filosofi,

holde en lav profil, observere rolig, ikke ta internasjonalt lederskap, ikke utfordre USA, bruke tiden godt, skjule sine ferdigheter og sin voksende styrke.

Kina som en *status quo* makt. Fornøyd med den etablerte verdensorden. Vil utnytte denne maksimalt til egen fordel

"Peaceful rise" (2003) som senere ble til "Peaceful development".
Kina vil ikke fremstå som "hegemon", pådytte andre sine meninger eller systemer.

Shanghai Cooperative Organisation (SCO), for sikkerhetspolitikk.
ASEAN + 3 det sentrale organet for økonomisk utvikling i eget nærområde.

Kinas relasjon til Japan er et ømt punkt. Historien står som en mur mellom de to:

- Den første kinesisk-japanske krigen i 1894-95.
- Den andre kinesisk-japanske krigen i 1937-1945.
- Japan har ytet Kina økonomisk bistand, fra tidlig på 1950-tallet.

Kinas økonomiske fremgang og økende politisk tyngde oppleves nok mer truende for Japan enn for noe annet land.

V. LEGITIMITET

Om keiseren ikke leverer, kan mandatet til å styre bli tatt fra ham.

Lederne i landet skal veilede undersåttene.

Lederen skal selv være et forbilde, som en far.

Lære folket gode vaner.

Lederen trenger ikke velges.

Lederen er ikke ansvarlig overfor dem han styrer over

Han er ansvarlig overfor generelle prinsipper og verdier.

I dag gir økonomisk vekst legitimitet til Kommunistpartiet.

Men økende forskjeller mellom land og by.
I arbeidet med å utvikle et "harmonisk samfunn" er utdanning,
pensjon og helse i fokus. Her er langt fram.

Etterspørselen etter demokrati i Kina er ikke så stor.

Hvert år søker 20 millioner kinesere om å bli tatt opp i Partiet,
men bare to millioner slipper inn. Et meritokrati der de beste har
mye de skulle ha sagt.

Minner om tidligere tiders dynastier, der det keiserlige byråkrati
hadde stor makt.

VI. BESTEMME SELV

Hundre års ydmykelse gav kinesernes selvfølelse en knekk. Men knakk den ikke. Statsminister Zhou Enlais svar på spørsmål fra utenriksminister Henry Kissinger i 1972, om virkningene av den franske revolusjon, er klassisk: "Det er for tidlig å si".

I 1421 sendte keiseren ut en flåte. Noen skip var opptil tre ganger større enn dem Lord Nelson hadde i slaget ved Trafalgar i 1806. Men keiseren lot senere flåten brenne. Og flyttet folk inn i landet.

I 1842: *Kina ble åpnet opp*. Med kniven på strupen.

I 1979: *Kina av egen fri vilje velger å åpne opp* mot resten av verden.

Læring av Vesten begrenses til det praktiske. Beholde egen kultur.

Om Partiet skal beholde sitt maktmonopol, må det bevare sin popularitet. Krever kunnskap om hvilke spørsmål folk er opptatt av, og hvilke stemninger som rører seg.

Eksperimenter med ulike former for "deltakende demokrati".

Sammenbruddet av Sovjetunionen i 1991 ble en vekker for Kina. Kommunistpartiet gikk i seg selv.

Selv om kommunismen *som økonomisk system* har mistet sin tiltrekningskraft, er det viktig for Partiet å fremstå med *moralsk autoritet*.

- Dette har Partiet lykket godt med.
- Og langt bedre enn vi i Vesten gir Partiet kreditt for.

Popperiansk demokrati – ryddig og dannet skifte ledelsen.
Jiang Zemin lot makten i 2002 gå over til Hu Jintao.

Høsten 2012 skal Hu Jintao overlate jobben som
generalsekretær i Partiet til Xi Jinping.

Vil det gå fredelig for seg?

Og hva vil Kina når Xi Jinpings vilje i større grad gjelder?

VII. KINAS MÅL

Midtens Rike vil *gjenvinner sin rettmessige plass i det globale bildet.*
Med den respekt fra andre som hører med.
En respekt som bekrefter kinesernes stolthet.

Ingen stormaktsambisjoner, sier de fleste.
Professor Zhang Tuosheng ved Center for Foreign Policy Studies i Beijing: "At the core ... of peaceful co-existence lies mutual respect for sovereignty and territorial integrity and non-interference in internal affairs."

Investeringer og bistand til land som Zimbabwe og Sudan.
Og mykere linje mot Burma (eller Myanmar) enn det andre land har ønsket. Egeninteressen til Kina.
Synspunktet om at hvert enkelt land får bestemme selv.

Professor Yan Xuetong ved Tsinghua-universitetet:

"Peaceful Rise is wrong, because it gives Taiwan a message that they can declare independence and we will not attack them."

Neokonservativ, på kinesisk.

Bak Peaceful Rise en omfattende studie: Land som velger aggresjon og ekspansjon, som Tyskland to ganger i forrige århundre, ender til sist ofte som tapere.

Zheng , *liberale internasjonister*.

Legg bort kompleks som "offer" og spill i stedet en mer aktiv rolle internasjonalt.

Wen Jiabao i januar 2005: *"We should seek harmony without becoming the same."*

Taiwan og Tibet som del av Kina, intet tema for diskusjon. Ledere som viser ettergivenhet her, vil underminere sin egen og Partiets posisjon i samfunnet. Nasjonalisme som samlende fane er viktigere enn kommunisme.

Et annet sentralt mål er at Kina i løpet av noen tiår skal *bli et middels velstående samfunn*. Kan sees som et *virkemiddel* for å nå det første målet, *gjenvinne sin plass i det globale bildet*.

Et Kina preget av økonomisk fremgang og vekst vil lettere møte respekt og ærbødighet enn et økonomisk stagnerende rike.

VIII. KINAS MAK

Professor Joseph Nye ved Harvard University, definerer makt slik: "Power is the ability to achieve one's purposes or goals".

De politiske lederne i Kina vil ikke la seg begrense eller diktere av andre.

Hvilke virkemidler har de til sin rådighet for å lykkes med dette? Professor David Lampton skiller mellom tre:

- makt til å tvinge, i første rekke militær makt (coercive power)
- økonomisk makt
- forbildemakt (ideational power)

Militær makt (coercive power)

Militærutgiftene i Kina har økt kraftig de senere årene. Kinas militære styrke er i hovedsak begrenset til å være en sterk makt på land.

Men ambisiøst program for utbygging av sin marine.
Hangarskip – utøve militær makt lenger ut. Pluss prestisje.
Dessuten, raketter fra land tar ut hangarskip.
Gjøre USA sårbart.

I januar 2007 ødela kineserne en egen satellitt i rommet. USA hadde ikke ventet at Kinas teknologi på dette området var så avansert.
Gjør amerikanerne sårbare.

Et *for sterkt militært Kina* vil skape engstelse hos naboland.
Sjansene øker for at de finner sammen for å demme opp for Kina.
I denne ligningen er USA helt sentral.

Økonomisk makt

Om kanskje 12-15 år vil Kina gå forbi USA og ha verdens største økonomi. Regnet per innbygger blir mye i Kina lite.

40 millioner kinesere i utlandet, står for to tredjedeler av de direkteinvesteringer. Russere ute holder pengene sine ute. Ikke slik med kinesere. **Hva forteller dette?**

Økonomisk fremgang og kan påvirke atferden til andre. Kineserne opptatt av å hindre at andre land gjør ting de ikke liker.

Hovedtyngden av de store kinesiske selskapene er bygget over Hydro- eller Statoil-modellen, dvs. selskapene er på børs, men staten er den dominerende eieren.

Kina hatt store overskudd i sin utenrikshandel.
Sentralbankens valutareserver øker.

”Snart vil en virksomhet nær der du bor være eid av kinesere.”

Volvo nylig solgt til kinesiske Geely (som betyr heldig) for halvannen milliarder dollar. Geely får et godt og anerkjent merke, tilgang på avansert teknologi og fotfeste i vestlige lands bilmarkeder.

I Afrika har Kina lånt ut og investert mer enn Verdensbanken.
Kommer også med folkene, ikke bare prosjektene.
Planmessig utbygging av gruver, oljefelt og annet i Afrika.

Nylig gikk Kina forbi USA og ble Brasils viktigste handelspartner.

Lange leiekontrakter for dyrking av jord på Filippinene.
Kineserne vil ha større sikkerhet for egen matforsyning.

Forbildemakt (ideational power)

Forbildemakt, legger vekt på kultur og innovasjoner, på lederskap og intellektuelle ressurser. Verdier og vaner som andre land kan finne det ønskelig å ta etter.

Kina fremstår i økende grad som et forbilde for andre land.
Vilje til å forbedre egne levekår ved sparing, hardt arbeid og flid

Normer som legger vekt på disiplinert atferd og respekt for de eldre.
Men originalitet og innovasjonsevne hemmes.
Stille spørsmålstegn ved etablerte sannheter, er ikke hva kineserne er best på.

IX. KINA SOM MODELL?

Modellen for Kinas økonomiske suksess studeres nøye i mange land.

Vietnam som la om kursen fra plan til marked i 1986.

Bibehold av ettparti-staten på det politiske planet samtidig som man åpner opp og reformerer økonomien.

Den økonomiske fremgangen fører til et stadig mer pluralistisk samfunn. Det gir i sin tur mer sprikende interesser.

Er det bare et spørsmål om tid før vi får se et demokrati med kinesiske kjennetegn?

